

Кривицька О.Р.

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

У статті досліджуються акціонерні товариства як найпоширеніший тип організації бізнесу в Україні. Визначено основні переваги акціонерної форми власності, напрямки фінансового менеджменту, суб'єкти та об'єкти управління, використовуючи просте і складне наближення. Автором характеризуються особливості організації фінансових відносин, а також суть, мета та основні напрямки управління фінансами та фінансовими ресурсами на рівні акціонерних товариств. Виявлено мету фінансового менеджменту та функціональні елементи в управлінні фінансами акціонерних товариств.

В економіці розвинутих країн акціонерні товариства займають провідне становище, що підтверджено тривалим періодом їх розвитку і характером відносин власності.

Розвиток сфери ринкових відносин в Україні також обумовив розширення сфери функціонування акціонерних відносин. Так, за даними Міністерства статистики України, на початок 1998 р. 67,5% підприємств недержавного сектору економіки є акціонерні товариства. При цьому їх питома вага у виробництві продукції склала 75,9%.

Згідно законодавства України, акціонерним визнається товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства.

Підприємство у формі акціонерного товариства – найвигідніший і найпоширеніший тип організації підприємства. Ця популярність ґрунтується на таких важливих перевагах, які характерні для акціонерного товариства.

По-перше, акціонерна форма забезпечує мобілізацію великих грошових сум шляхом реалізації акцій серед населення. По-друге, вона забезпечує передачу окремих інтересів власності, оскільки акції можуть легко передаватися іншим особам. По-третє, вона накладає на акціонера відповідальність у межах свого капіталу. По-четверте, розподіл власності і управління в товаристві (7, С.92).

З переходом до ринкової економіки суттєво зростає роль і значення, що приймаються на всіх рівнях в галузі фінансів. Це пов'язано з тим, що фінанси є головним економічним інструментом перетворення суспільних відносин.

На рівні акціонерних товариств фінансові відносини охоплюють:

- відносини з іншими підприємствами і організаціями з доставки сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, реалізації продукції, надання послуг і ін.;
- відносини з банківською системою з приводу розрахунків за банківські послуги, при отриманні і погашенні кредитів, закупки і продажі валюти і інші операції;
- відносини з товарними, сировинними і фондовими біржами по операціях з виробничими і фінансовими активами;
- відносини з інвестиційними інститутами (фонди, компанії) з приводу розміщення інвестицій, приватизації;
- відносини з філіалами і дочірніми підприємствами;
- відносини з персоналом підприємства по виплаті заробітної плати, дивідендів і ін.;
- відносини з акціонерами (які не є членами трудового колективу);
- відносини з податковою службою з приводу сплати податків і інших обов'язкових платежів;
- відносини з аудиторськими фірмами і іншими господарюючими суб'єктами.

Загальним для всіх перерахованих видів відносин є те, що вони виражені в грошовій формі і представляють собою сукупність виплат і поступлень грошових ресурсів підприємства.

Спільним елементом фінансових відносин є також те, що вони виникають як результат певних господарських операцій, ініційованих самим підприємством або іншим учасником економічного процесу.

Формування нових фінансових відносин проходить у взаємодії із загальними ринковими перетвореннями і здійснюється під впливом як загальних, так і специфічних факторів.

Складність та багатогранність зовнішніх та внутрішніх фінансових відносин господарюючого суб'єкта визначає необхідність організації високоефективного управління його фінансами.

Таке управління фінансами окремих господарюючих суб'єктів виділилося у країнах із ринковою економікою на початку ХХ століття у спеціальну галузь знань, яка отримала назву «фінансовий менеджмент».

Фінанси можуть бути піддані свідомому впливу (бути керованими), і з допомогою фінансів можна здійснювати управлінський вплив на економічні процеси і явища (керувати з допомогою фінансів).

Із врахуванням природи акціонерного товариства як основної форми господарювання фінансовий менеджмент може бути представлений у двох напрямках. По-перше, він охоплює безпосередній

випуск акцій і облігацій, політику їх розповсюдження, отримання і розподіл дивідендів, а також емісію акцій. А по-друге, фінансовий менеджмент характеризує діяльність акціонерного товариства, не торкаючись акцій і облігацій безпосередньо. В останньому випадку можна говорити про деяку автономність такого фінансового менеджменту лише відносно. Найвність капіталу, який сформувався шляхом випуску акцій і облігацій, а також можливістю додаткового збільшення капіталу шляхом додаткового випуску цінних паперів, дозволяє сформулювати логічний ланцюг, який охоплює фінансовий менеджмент акціонерного товариства: формування капіталу товариства (випуск акцій і облігацій) – функціонування капіталу АТ – поповнення капіталу АТ (додатковий випуск акцій і облігацій). В нормальних умовах нарощування капіталу відбувається не тільки шляхом додаткового випуску акцій і облігацій, але, в основному, шляхом успішної управлінської дії на функціонуючий капітал.

Ефективний фінансовий менеджмент дозволяє формувати високі темпи виробничого розвитку товариства, забезпечувати постійний ріст капіталу, суттєво підвищити конкурентну позицію на ринку, забезпечувати стійкий економічний розвиток в стратегічній перспективі.

В управлінні фінансами акціонерних товариств, як і в будь-якій іншій системі, виділяють суб'єкти і об'єкти управління. Для цього можна використати два наближення: просте і складне. Якщо в простому наближенні суб'єктом фінансового менеджменту є фінансові менеджери, а об'єктом – фінанси акціонерних товариств, то в складному – суб'єктами виступають не тільки фінансові менеджери, а й інші менеджери товариства на вищому, середньому і низькому рівнях менеджменту. Об'єктом фінансового менеджменту служать не тільки безпосередньо фінанси, а й вся діяльність товариства в процесі досягнення мети і завдань, які стоять перед ним (6, С.47).

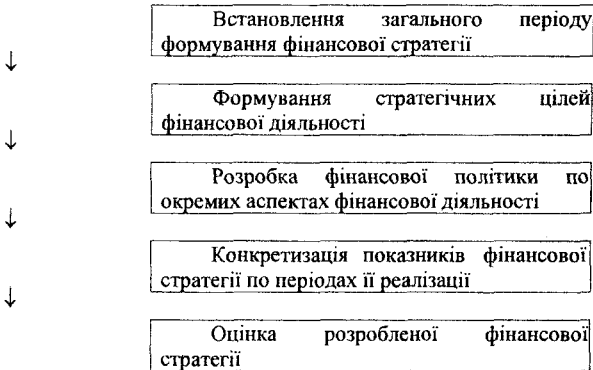
Безпосереднє відношення до управління фінансами має фінансова політика. В умовах адміністративно-командної системи господарювання фінансова політика розглядалася однобоко – лише висока, тобто державна, як цілеспрямована діяльність в сфері фінансів. Проте в умовах економіки ринкового типу окрім державної фінансової політики має право на існування фінансова політика фірм (це стосується безпосередньо і акціонерних товариств). Фінансова політика фірми – це її цілеспрямована діяльність (і в першу чергу діяльність служби фінансового менеджера) для досягнення мети і реалізації завдань фірми. Будь-яка політика повинна здійснюватись з врахуванням стратегії. Кожен суб'єкт підприємницької діяльності (в тому числі і акціо-

нерне товариство), визначає загальну філософію розвитку, тобто свою генеральну стратегію, акцентує увагу на сферах вкладення капіталу, географічному їх розміщенні, необхідності освоєння нових ринків, перспективі розвитку виробництва. Нерозривно пов'язаною з генеральною стратегією повинна бути і фінансова стратегія.

Під фінансовою стратегією товариства слід розуміти формування системи довгострокових цілей фінансової діяльності і вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення, зважаючи на тенденції розвитку фінансового ринку.

Будучи частиною загальної стратегії економічного розвитку товариства, фінансова стратегія носить по відношенню до неї залежний характер і має бути узгоджена з її цілями і напрямками (3, С.32).

Процес формування фінансової стратегії товариства проходить ряд етапів (мал.1) (2, С.61).

Мал.1. Основні етапи процесу формування фінансової стратегії товариства.

Розробка фінансової стратегії дозволяє приймати ефективні управлінські рішення, пов'язані із розвитком підприємства. Формування стратегічних цілей фінансової діяльності має бути направлене перш за все на реалізацію головної мети фінансового менеджменту.

Характеризуючи загально прийняту в ринковій економіці мету фінансового менеджменту, слід відмітити, що вона вступає в протиріччя із досить поширеною у нас думкою про те, що основною метою фінансової діяльності товариства є максимізація прибутку. Справа в тому, що максимізація ринкової вартості підприємства або його акцій не завжди автоматично досягається за рахунок

максимізації прибутку. Тому в ринкових умовах досягнення оптимального значення прибутку може виступати як одне із важливих завдань фінансового менеджменту на окремих етапах розвитку товариства, але не як основна його мета.

Основною ж метою фінансового менеджменту акціонерного товариства, на нашу думку, є максимізація достатку (wealth) власників капіталу. Ця мета отримує конкретне вираження в максимізації ринкової вартості товариства або його акцій. В даному випадку необхідно, перш за все, виявити залежність між можливостями росту ринкової вартості підприємства і загрозою його банкрутства. Із врахуванням цієї залежності необхідно обрати таку цільову модель фінансової стратегії, яка б забезпечила товариству постійний ріст його ринкової вартості при нейтралізації загрози банкрутства. Для цього необхідно розробити основні етапи формування і реалізації управлінських рішень у фінансовій сфері.

Враховуючи вищевикладене в управлінні фінансами акціонерного товариства можна виділити такі функціональні елементи:

- планування – процес детальної розробки послідовності етапів формування і використання фінансових ресурсів;
- оперативне управління – комплекс заходів, які розробляються на основі оперативного аналізу фінансової ситуації, яка склалася;
- контроль як елемент управління здійснюється і в процесі планування, і на стадії оперативного управління;
- стратегічне управління виражається у призначенні фінансових ресурсів через прогнозування на перспективу, визначенні розмірів фінансових ресурсів на реалізацію цільових програм, капітальне будівництво і т.д. (4, С.59).

В умовах спаду виробництва і економічної невизначеності особливого значення набуває інформаційна підтримка управління акціонерним товариством. Відома формула «час – гроші» доповнюється аналогічною формулою «інформація – гроші». Стосовно фінансового менеджменту вона набуває прямого значення, так як від якості використаної інформації при прийнятті управлінських рішень в значній мірі залежать затрати фінансових ресурсів, прибуток, ринкова вартість акцій і інші показники, які формують грошові доходи власників капіталу. Чим більший розмір капіталу використовується акціонерним товариством, чим більш диверсифікована його виробнича, інвестиційна і фінансова діяльність, тим вищою стає роль якісної інформації, необхідної для прийняття рішень, спрямованих на підвищення ефективності цієї діяльності.

При розв'язанні проблеми інформаційного забезпечення доводиться шукати компромісу між швидкістю отримання інформації, з одного боку, та її точністю і якістю змісту, з другого. Визначальним є критерій економічності інформації, згідно з яким вигравш від використання інформації повинен переважати витрати на її збір та опрацювання (5, С.53).

Формування інформаційної бази фінансового менеджменту на підприємстві представляє собою процес цілеспрямованого підбору відповідних інформаційних показників для використання в процесі аналізу, планування і прийняття рішень.

Отже, для прийняття управлінських рішень інформація має першорядне значення. В умовах жорсткої конкуренції, особливо з боку західних компаній, наслідки від дій, що ґрунтуються на спотвореній інформації можуть виявитись для вітчизняних підприємств катастрофічними.

1. Закон України «Про господарські товариства» // ВВРУ. – 1991. – №49. – С.683.
2. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами. – Киев, МП «ИТЕМ лтд», СП «АДЕФ-Украина», 1996.
3. Дерев'янюк О.Г. Фінансово-кредитний механізм у системі стратегічного управління фінансами // Фінанси України. – 1998. – №7.
4. Иванов В. Финансовая деятельность промышленно-финансовой компании // Бизнес-информ. – 1998. – №6.
5. Лешій В.Р. Інформаційне забезпечення управління підприємством // Фінанси України. – 1999. – №5.
6. Плотноков А. Что такое финансовый менеджмент // Посредник. – 1995. – №17.
7. Самуельсон П. Економіка: Підручник. – Львів. Світ, 1993.

Kryvytska, O.

THEORETIC AND ORGANIZING ASPECTS OF THE FINANCIAL RESOURCES MANAGEMENT IN JOINT-STOCK COMPANIES

The article presents a research of the joint-stock companies as one of the most widespread type of business organization in Ukraine. The author determines the main advantages of joint – stock ownership and the directions of financial management. It uses the simple and complex estimation for the explanation of the subjects and objects of management. The author describes the characteristic features and some peculiarities of the financial relations at the joint-stock companies. Also, the author gives the main points and presents the goal and objectives of the financial management and financial resources management on the joint-stock company's level. In conclusion, the author reveals the goal of financial management and functional elements in managing finances of joint- stock companies